

SEMINAR KEPIMPINAN ISLAM SERANTAU

Seminar on Regional Muslim Leadership

Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya

Sumbangan Para Ilmuan Muslim dalam Pembinaan Negara di Malaysia

*Contribution of Muslim Scholars in the National
Development of Malaysia*

Prof. Dr. Abdullah Alwi Hj. Hassan

Akademi Pengajian Islam
Universiti Malaya
*Academy of Islamic Studies
University of Malaya*

29 Safar & 1 Rabi' al-Awwal 1420

14 & 15 Jun 1999

Dewan Kulliah Utama
Akademi Pengajian Islam
Universiti Malaya

SUMBANGAN PARA ILMUAN MUSLIM DALAM PEMBINAAN NEGARA DI MALAYSIA

Pendahuluan

Kertas ini akan membincangkan apakah sumbangan yang telah dilakukan oleh para ilmuan Muslim terhadap umat Islam dan negara di Malaysia.

Untuk melihat dan menilai sumbangan mereka ini tidaklah dapat dielakkan kajian mengenai mereka dari perspektif sejarah dan peranan yang dimainkan oleh mereka sejak sebelum, selepas merdeka pada tahun 1957 dan sumbangan mereka pada masa kini. Bagi memudahkan perbincangan tajuk ini, satu penelitian kronologikal dan umum aktiviti para ilmuan Muslim akan dilakukan di sini.

Gerakan Tajdid dan Pengaruhnya Terhadap Para Ilmuan Islam

Gerakan tajdid dan pengaruhnya terhadap para ilmuan Islam dimulakan dengan sejarah peranan ulama' terhadap pembangunan negara dan masyarakat Islam di Malaysia. Ini bermula dengan gerakan tajdid keagamaan pada abad ke 19 dan 20. Gerakan ini sebagai gambaran latar belakang peranan yang dimainkan mereka sehingga masa kini.

Gerakan Tajdid (pembaharuan) Islam telah mempengaruhi pengembangan keilmuan Islam di Malaysia khususnya dan di Asia Tenggara amnya. Gerakan ini disebar oleh penuntut-penuntut Melayu di Timur Tengah mulai tahun 1904. Dua orang tokoh utama telah mempelopori gerakan pembaharuan ini, iaitu Jamal al-Din al-Afghani (1839-1897) dan Syaikh Muhammad `Abduh (1849-1905). Ternyata kesan dari pengaruh pembaharuan ini mula dirasakan di Malaysia setelah terbitnya majalah bulanan *al-Imam* di Singapura 1906, yang disadurkan dari majalah *al-Manar* yang

diterbitkan oleh Syaikh Muhammad 'Abduh dan Syaikh Rashid Rida pada tahun 1898. Penerbitan *al-Imam* diusahakan oleh Syaikh Tahir Jalal al-Din (1861-1957), Syaikh Muhammad bin Salim al-Kalali, Syed Syaikh bin Ahmad al-Hadi (1867-1934) dan Haji Abbas bin Muhammad Taha. Para ilmuwan ini telah mengasaskan gerakan pembaharuan Islam di Malaysia seiringan dengan rakan-rakan mereka seperti Syaikh Muhammad Jamil Jambek dan Syaikh Abdul Karim Amrullah di Sumatera. Untuk menyebarkan fikrah tajdid di Sumatera, Syaikh 'Abdullah bin Ahmad menerbitkan majalah *al-Munir* di Padang pada tahun 1908.¹

Sebagai usaha penyebaran pembaharuan selanjutnya, Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan telah menerbitkan majalah rasminya, *Pengasuh* pada tahun 1918. Ketua pengarang pertamanya ialah Haji Muhammad Yusuf bin Ahmad (To' Kenali) (1868-1933).² Beliau juga kemudiannya menerbitkan majalah *al-Hidayah* pada tahun 1923.³ Bertunjangkan kepada inspirasi gerakan pembaharuan ini, terlihat di Malaysia pelbagai aspek pembangunan sosio-ekonomi, pendidikan, pentadbiran dan kebudayaan mulai diterokai dan dimajukan oleh para ilmuwan Islam.

Sejarah Perkembangan Pendidikan Di Malaysia

Sebelum lahir gerakan pembaharuan Islam, terdapat tiga jenis sistem pendidikan di Malaysia, iaitu Sekolah Inggeris, Melayu dan pondok. Pada masa ini, semua sistem persekolahan ini hanya terhenti di peringkat menengah sahaja. Sistem pendidikan pondok lebih bersifat tradisional yang telah juga menyumbangkan kepada kesinambungan pendidikan dan kemajuan umat Islam di negara ini. Sistem

---

¹ Hj. Abdul Malik Karim Amrullah (HAMKA), "Pengaruh Islam Dalam Sastra Melayu", dalam *Islam Dan Kebudayaan Melayu* (Kumpulan Kertas-kertas kerja Seminar Kebudayaan, anjuran Persatuan Mahasiswa Universiti Kebangsaan Malaysia dan Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan Malaysia pada 25-28 Julai 1976 di Universiti Kebangsaan Malaysia, Petaling Jaya, 1977).

² Lihat Abdul Rahman Al-Ahmadi, "Notes Towards A History of Malay Periodicals in Kelantan", dalam W.R. Roff (ed.) *Kelantan: Religion, Society And Politics In A Malay State*, Oxford University Press, Kuala Lumpur, 1974, 170.

³ Abdullah, al-Qari bin Haji Salleh, "To' Kenali: His Life and Influence", dalam W.R. Roff, *Kelantan*, 94.

persekolahan agama moden bermula pada tahun 1906, setelah tertubuhnya madrasah di Telok Intan, yang diikuti oleh madrasah-madrasah lain di Semenanjung Malaysia.⁴ Perkembangan pendidikan Islam di peringkat tinggi pula bermula pada tahun 1955 dengan tertubuhnya Kolej Islam Malaya, Jabatan Pengajian Islam, Universiti Malaya pada tahun 1959 dan Pusat/Yayasan Pengajian Tinggi Islam Kelantan pada tahun 1965. Setelah Universiti Kebangsaan Malaysia ditubuhkan, pada tahun 1971, Kolej Islam Malaya diserapkan menjadi Fakulti Pengajian Islam sehingga ke hari ini dan Pusat Yayasan Pengajian Islam Tinggi Islam Nilam Puri menjadi Akademi (Pengajian) Islam mulai tahun 1981.⁵

Dari pusat-pusat pengajian Islam ini lahir beberapa atokoh ilmuan Islam yang telah menyumbangkan tenaga keintelektualan mereka terhadap pembangunan di Malaysia selepas mereka pulang ke Malaysia dari Timur Tengah. Antara mereka ialah seperti Abu Bakar al-Baqir, pengasas Madrasah Ihya' al-Syarif Gunung Semanggul, Tan Sri Abdul Jalil Hasan, bekas Pengetua Kolej Islam Malaya dan bekas Dekan Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia, Dato' Fadhil Noor, Yang Dipertua (Presiden PAS) dan Dato' Dr. Ismail Ibrahim, Ketua Pengarah Institut Kefahaman Islam Malaysia⁶ dan lain-lain lagi.

Para ilmuan Muslim ini bukan hanya datang dari aliran pendidikan agama-Arab sahaja, malahan lebih ramai lagi dari mereka yang berpendidikan Inggeris dan Melayu yang sudah tentu berupaya menyumbangkan tenaga dalam pelbagai bidang profesion untuk pembangunan negara. Kebanyakan mereka adalah dari lepasan sekolah-sekolah berasrama penuh, seperti the Malay College yang ditubuhkan pada

---

⁴ W.R. Roff, *The Origins of Malay Nationalism*, Penerbitan Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1974, 66 (n.k. 38)

⁵ Abdullah Alwi Haji Hassan, "The Development of Islamic Education in Kelantan", dalam *Tamadun Islam Di Malaysia* (Monograf Persatuan Sejarah Malaysia), 1980, 222.

⁶ Institut Kefahaman Islam Malaysia ditubuhkan pada 24hb. Mac 1994. Lihat Syed Othman Al-Habshi, *An Inspiration for The Future of Islam*, Kuala Lumpur, 1994, 1.

tahun 1905 di Kuala Kangsar,⁷ Victoria Institution Kuala Lumpur dan Penang Free School, Sekolah Menengah Alam Shah Kuala Lumpur dan lain-lain. Kemuncak kepada perkembangan pendidikan kebangsaan ini tertubuhlah Universiti Malaya Kuala Lumpur (1959), Universiti Sains Malaysia Pulau Pinang (1967), Universiti Kebangsaan Malaysia (1971) dan lain-lain. Dari pusat-pusat Pengajian Tinggi Malaysia ini lahirlah begitu ramai tokoh-tokoh ilmuan tempatan yang telah mencurahkan tenaga mereka untuk pembangunan Malaysia. Antara bidang-bidang yang diceburi oleh mereka adalah seperti berikut:

i. Politik Kepartian

Tokoh-tokoh ilmuan Muslim telah memberi saham yang amat besar dalam pembinaan negara Malaysia, sebelum merdeka. Walau pun pejuang-pejuang kemerdekaan tidak berpeluang memperolehi pendidikan formal ke peringkat yang lebih tinggi seperti tokoh politik jenerasi masakini, tetapi mereka telah mendapat pengetahuan mereka melalui pengalaman dan pembacaan yang luas. Antara tokoh ilmuan yang tidak asing lagi dalam bidang politik sebelum dan selepas merdeka ialah seperti Dato' Onn Jaafar, Ahmad Bustamam, Dr. Burhanuddin Helmi, Prof. Dato' Zulkifli Muhammad, Tunku Abdul Rahman Putra, Tun Abdul Razak dan lain-lain lagi.

Antara tokoh agamawan, selain Dr. Burhanuddin Helmi dan Prof. Dato' Zulkifli Muhammad ialah Tan Sri Syed Ja'afar Albar, Wan Abdul Kadir Ismail, Tun Syed Nasir Ismail, Tan Sri Asri Haji Muda, Abu Bakar Hamzah dan lain-lain lagi juga telah memberi perkhidmatan untuk pembinaan masyarakat dan negara Malaysia.

Tokoh-tokoh selepas merdeka dan masa kini lebih bernasib baik kerana mereka berpeluang untuk mendapat pengetahuan yang lebih tinggi. Antara mereka ialah seperti Dato' Dr. Yusuf Noor, Dato' Paduka Dr. Abdul Hamid Othman, Dato' Dr.

---

⁷ H. Drennan, "A Short History of the Malay College", Malay College Magazine, 2, 5 (1955), 8.

Kamal Salih di kalangan pemimpin UMNO dan di kalangan pemimpin PAS pula ialah Dr. Daeng Sanusi Daeng Meriok, Dr. Haron Din, Dr. Hasan Ali, Dr. Shafi'i Ibrahim, Dr. Abdul Rashid Dail dan lain-lain lagi. Kebanyakan para ilmuan yang menceburi bidang politik Malaysia selepas merdeka ialah terdiri dari tokoh-tokoh ilmuan Islam.

Tidak dapat dinafikan semua tokoh-tokoh ilmuan Muslim ini, sama ada mereka yang menjadi pejuang sebelum merdeka atau sebagai pengisi dan pembina kemerdekaan telah menyumbangkan tenaga, fizikal dan intelektual mereka yang banyak untuk membina negara Malaysia, sama ada bersifat perjuangan kebangsaan atau keislaman.

ii. Politik Pendidikan

Antara tokoh-tokoh ilmuan Muslim yang memberi saham kepada pembangunan negara dalam bidang pendidikan ialah seperti Aminuddin Baki (m. 1964), bekas Ketua Pengarah Pendidikan Malaysia, yang telah membangkitkan semangat untuk maju dalam bidang pendidikan di kalangan orang-orang Melayu di Malaysia. Antara tokoh-tokoh lain dalam bidang ini ialah Tun Hamdan Tahir, Tan Sri Prof. Dr. Awang Had Salleh, Tan Sri Dr. Rashdan Baba, Ustaz Nik Muhyuddin Musa dan lain-lain. Mereka ini telah menunjukkan prestasi yang amat baik dalam memajukan pendidikan negara.

iii. Ekonomi

Tokoh yang paling terkemuka dalam bidang ini ialah Prof. Diraja Ungku Aziz, yang juga merupakan tokoh pendidikan. Beliau telah berjasa besar kepada umat Islam dengan mencadang dan merancang penubuhan Lembaga Urusan dan Tabung Haji (LUTH) pada tahun 1963 yang telah berjaya mengumpul dan memajukan ekonomi umat Islam di samping perkhidmatan dan pengurusan haji umat Islam di Malaysia. Beliau juga telah mengasas dan memajukan Angkasa (ditubuh tahun

1960an) dan lain-lain lagi. Selain beliau Dato' Dr. Syed Othman Al-Habshi, Dato' Dr. Mohammed Arif bin Abdul Kareem, Dato' Dr. Abdul Halim Ismail, Prof. Dr. K.S. Jomo dan Nik Mustapha Haji Hassan juga berjasa kepada pengasasan dan pengembangan pengajian dan pengurusan ekonomi Islam di Malaysia.

iv. Kebudayaan

Dalam bidang ini, hanya bidang kesusasteraan sahaja yang agak menonjol dari bidang-bidang lain. Antara mereka ialah tokoh-tokoh Sasterawan dan Wartawan Negara yang telah menyumbangkan fikiran dan keintelektualan mereka untuk mengubah pemikiran massa dan para ilmunan di Malaysia ke arah lebih kritis dan dinamis bagi membangunkan negara. Antara mereka ialah Kris Mas, Arinawati, Dato' Prof. Shahnnon Ahmad, Dato' Abdullah Husain, Abdul Samad Said, Tan Sri Abdul Samad Ismail, Ishak Haji Muhammad dan pakar-pakar bahasa dan linguistik seperti Prof. Dato' Asmah Haji Omar dan Prof. Datuk Nik Safiyah Karim dan lain-lain lagi. Tetapi ada juga daripada kalangan sasterawan ini terdiri daripada ulama seperti Zainal Abidin bin Ahmad (Za'ba), Abdul Kadir Adabi, Abdul Rahim Kajai, Yusuf Zaki Yaakub dan lain-lain. Mereka ini sentiasa menitik beratkan dalam penulisan tema-tema bercorak Islam dan mengkritik penjajah dan pemerintah untu menyedarkan mereka supaya sentiasa peka terhadap rakyat dan Islam.⁸

Dalam karya-karya mereka, mereka telah menggambarkan perjuangan bangsa Melayu dan Islam untuk menuntut kemerdekaan tanah Melayu dan selepas merdeka. Mereka juga merangsang pembinaan negara dan mengkritik apa-apa gejala dan peristiwa yang bertentangan dengan keadilan dan anti pembangunan dan juga bercanggah dengan tatasusila Melayu dan menyimpang dari ruh keislaman. Mereka adalah pejuang-pejuang yang sentiasa beriltizam dengan prinsip-prinsip keagamaan atau kebangsaan mereka.

v. Keilmuan Islam

Dalam bidang keilmuan Islam ada dua golongan sarjana yang telah lahir di Malaysia. Golongan sarjana pertama ialah para ilmunan Islam yang berlatar belakang pendidikan agama dan Arab. Mereka ini menjadi paksi kepada perkembangan tradisi keilmuan Islam di Malaysia. Sebagaimana yang telah dibincangkan sebelum ini, mereka telah melalui proses pendidikan tradisi, sama ada menerusi sistem pendidikan pondok yang telah wujud sejak abad ke enam belas di beberapa buah negeri di Malaysia⁹ atau sistem persekolahan agama dan Arab, yang bermula pada abad kedua puluh. Dari sistem pondok lahirlah tokoh-tokoh seperti Haji Wan Abdul Samad Muhammad Salleh (Tuan Tabal),¹⁰ Syaikh Abdul Malik bin Abdullah (Tok Pulau Manis),¹¹ dan lain-lain lagi. Mereka telah menjadi benteng Islam sebelum merdeka dan berjaya mengekang pelbagai bentuk khurafat dan maksiat di kalangan umat Islam setempat. Usaha-usaha mereka telah disambung oleh barisan ulama berpendidikan pondok dan universiti al-Azhar. Mereka ini terdiri dari Tan Sri Haji Hasan Yunus,¹² Nik Mahyuddin Musa, Prof. Dr. Razali Nawawi, Prof. Dr. Abdul Fatah Harun dan ramai lagi. Para ilmunan ini telah berkecimpung dalam pendidikan tinggi Islam, sama ada sebagai pengasas dan pentadbir satu jabatan atau fakulti, di samping sumbangan mereka dalam masyarakat dan pembangunan negara.

Dalam gerakan dakwah pula, ada antara mereka telah mengasas dan menggerak majuan pendakwaan di kalangan masyarakat Islam. Antara mereka seperti Ustaz Ahmad Awang sebagai salah seorang pengasas Persatuan Ulama' Malaysia, Prof. Madya Dr. Siddiq Fadil, Prof. Madya Muhammad Nur Manuthy, juga

---

⁸ Lihat Adnan Hj. Nawang, *Za'ba dan Melayu*, Berita Publishing Sdn. Bhd. , Kuala Lumpur, 1996.

⁹ Abdullah Alwi Haji Hasssan, *op.cit.*, 90.

¹⁰ Muhammad Salleh Wan Musa (with S. Othman Kelantan) dalam W.r. Roff (ed.), Kelantan, 1974, 154-5.

¹¹ Ismail Che Daud, *Tokoh-Tokoh Ulama' Semenanjung Melayu (I)*, Majlis Ugama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan, Kota Bharu, 1992, 1-13.

pengasas dan bekas-bekas presiden Angkatan Belia Islam Malaysia (ABIM). Sumbangan mereka terhadap gerakan dakwah dan belia Islam di Malaysia amat tinggi sekali. Di samping sebagai aktivis masyarakat mereka tidak ketinggalan menghasilkan pelbagai karya ilmiah sebagai sumbangan tulisan ilmiah mereka.

Golongan kedua pula terdiri daripada para ilmuan pengajian dan pemikiran Islam yang berlatarbelakang pendidikan berbahasa Inggeris. Antara mereka ialah Prof. Tan Sri Dato' Ahmad Ibrahim (1916-1999). Beliau telah mengasaskan Fakulti Undang-Undang, Universiti Malaya pada tahun 1973 dan Kuliyah Undang-Undang, Universiti Islam Antarabangsa Malaysia pada tahun 1983. Antara jasa beliau terhadap pembangunan perundangan Islam di Malaysia ialah menggubal semula keseluruhan undang-undang pentadbiran Islam yang telah diperkenalkan oleh penjajah British dan penyusunan semula pentadbiran Mahkamah Syari'ah di Malaysia dan mengangkat tarafnya setanding dengan Mahkamah Sivil dengan mewujudkan mahkamah-mahkamah rendah, tinggi dan rayuan di peringkat negeri dan persekutuan.¹³

Walau pun jasanya tidaklah dapat mengembalikan pengamalan perundangan Islam sepenuhnya, tetapi beliau telah membuka langkah kepada pengamalan perundangan Islam yang lebih baik lagi pada masa akan datang. Diharapkan ada pula tokoh-tokoh muda yang sanggup menyambung usaha beliau untuk merealisasi pengamalan undang-undang Islam sepenuhnya pada masa akan datang. Prof. Tan Sri Ahmad juga telah menyumbang tenaganya untuk menggubal undang-undang berhubung dengan Bank Islam, syarikat-syarikat takaful, gadaian Islam dan sistem perbankan Tanpa Faedah dan lain-lain lagi.

---

¹² Abdullah Al-Qari bin Haji Salleh, *op.cit.*, 96 dan n.k. 20.

¹³ Abdul Rahman Haji Abdullah, *Pemikiran Islam Masa Kini*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala

Tokoh kedua ialah Prof. Dr. Syed Muhammad Naquib al-Attas. Beliau berjasa besar dalam menonjolkan konsep epistemologi dan aksiologi atau sistem nilai dalam ilmu berhubung dengan pemikiran dan ketamadunan Islam. Beliau telah menubuhkan Institut Bahasa, Kesusasteraan dan Kebudayaan Melayu di Universiti Kebangsaan Malaysia pada tahun 1971 dan Institut Antarabangsa Pemikiran dan Tamadun Islam pada tahun 1987. Dari barisan karya beliau, beliau telah mengupas dan membincangkan pelbagai bidang ilmu, termasuk sejarah, pendidikan Islam, pengajian Melayu, kesusasteraan Melayu, falsafah, tasauf dan pengajian tamadun Islam. Dalam buku-buku tulisannya beliau cuba memperkenalkan persoalan dewesternisasi dan pengislaman ilmu.¹⁴ Teori dan amalan ini adalah merupakan usaha pertama beliau, yang kemudian diikuti oleh sarjana-sarjana Islam lain, seperti Prof. Dr. Seyyed Hossein Nasr dan Prof. Dr. Ismail Raji al-Faruqi. Syed Muhammad Naquib juga orang pertama menonjolkan pendapat yang menegaskan bahawa sastera Melayu moden adalah diasaskan oleh Hamzah Fansuri dan Tamadun Alam Melayu adalah bermula pada zaman kedatangan Islam di Asia Tenggara pada abad ke 12 dan 13 Masihi.¹⁵

5.2.2 Tokoh-tokoh yang penting dalam Islamisasi Pendidikan

Dua orang lagi tokoh yang penting dari golongan kedua ini ialah Prof. Muhammad Kamal Hasan,¹⁶ Rektor Universiti Islam Antarabangsa Malaysia dan Ustaz `Uthman El-Muhammady. Kedua-duanya berkelulusan persekolahan Inggeris di peringkat rendah dan menengah dan kemudian mula mengikuti pengajian Islam di peringkat universiti, dengan mendapat Sarjana Muda Pengajian Islam, Universiti Malaya dan kemudian menyambung pengajian masing-masing di dalam dan di luar

---

Lumpur, 1992, 299-303.

¹⁴ Wan Mohd. Nor Wan Daud, *The Beacon on The Crest of A Hill*, International Institute of Islamic Thought And Civilization, Kuala Lumpur, 1991.

¹⁵ Syed Muhammad Naquib Al-Attas, *Islam Dalam Sejarah Dan Kebudayaan Melayu*, Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 1972.

¹⁶ Beliau banyak menulis berhubung dengan pendidikan Islam di Asia Tenggara dan membincangkan persoalan-persoalan pendidikan yang seharusnya diperbaiki untuk menghadapi cabaran semasa. Lihat M. Kamal Hassan, "Some Dimensions of Islamic Education in Southeast Asia". Dalam Taufik Abdullah & Sharon Siddique (ed.), *Islam and Society in Southeast Asia*, Institute of Southeast Asian

negara. Dua orang tokoh ini telah memperkenalkan konsep pendidikan Islam addalah bersifat bersepadu (*integrated*). Malahan pada awal tahun 1980an, Prof. Muhammad Kamal telah merangka falsafah pendidikan negara. Mereka terus berkarya dan mengemukakan ide-ide baru berhubung dengan pendidikan dan masyarakat Islam.¹⁷

Para ilmuan ini telah dan terus berjaya di dalam pembentukan pemikiran keilmuan semasa di Malaysia dan sumbangan mereka juga telah ditrimapakai oleh para sarjana Islam di seluruh dunia.

vi. Sains dan Teknologi

Dalam kedua-dua bidang ini, walaupun agak baru diterokai oleh para sarjana Muslim di Malaysia, tetapi penonjolan mereka sudah ketara sekali. Nama-nama seperti Dr. Ungku Omar Ahmad, Dr. Nik Zain Karim, Prof. Dato' Dr. Nawawi Ayub, Dato' Ainuddin Wahid, Dato' Ghazali Ismail, Tan Sri Dr. Abdul Hamid Abdul Rahman dan lain-lain lagi telah menggambarkan bagaimana dan sejauh manakah sumbangan mereka terhadap pembangunan negara pada zaman pembinaan negara Malaysia merdeka. Kemudian datang pula generasi kedua yang membawa pendekatan Islam di dalam sumbangan mereka dalam bidang-bidang ini. Sebagai contoh, nama-nama seperti prof. Dato' Osman Bakar, Prof. Dr. Shaharir Mohamad Zain, Prof. Dr. Bahrudin Yatim, Prof. Dr. Khalijah Haji Mohd. Saleh, Prof. Haji Mohamed, Prof. Ir. Dr. Mashkuri Haji Yaakub, Prof. Dato' Annuar Zaini, Prof. Dato' Dr. Abdul Hamid Arshad, Prof. Madya Dr. Sulaiman Nordin, Dato' Dr. Tengku Azman Shariffudeen dan lain-lain lagi yang bukan sahaja telah menyumbangkan tenaga mereka ke arah pembangunan sains dan teknologi di Malaysia, malah mereka juga berminat untuk

---

Studies, Singapura, 1986, 40-79.

¹⁷ Abdul Rahman Haji Abdullah, *op.cit.*, 303-309. Lihat juga Muhammad 'Uthman El-Muhammady, *Peradaban Dalam Islam*, Pustaka Aman Press, Kota Bharu, (9)6; *Memahami Islam*, Pustaka Aman Press, Kota Bharu, 1977. Dalam kedua-dua buku ini, beliau telah mengupas pelbagai persoalan ilmu,

cuba mendekatkan bidang pengajian sains dan teknologi dengan unsur-unsur ketuhanan dan Islam. Sumbangan mereka ini akan melahirkan jenerasi dan para ilmuan dan saintis yang berjiwa Islam yang sangat diperlukan oleh negara seperti Malaysia ini.¹⁸

vii. Sains Sosial dan Kemanusiaan

Ramai sekali para ilmuan Muslim di Malaysia yang berkepakaran dalam kedua bidang ini. Selain dari tokoh-tokoh veteran seperti Prof. Dr. Syed Hussein Al-Atas, Dr. Syed Husin Ali, Dr. Kahar Bador, Prof. Dr. Taib Osman, Prof. Ismail Husain, Prof. Zainal Abidin Wahid, ramai tokoh-tokoh ilmuan muda dalam bidang ini yang telah menyumbangkan pemikiran intelektual mereka untuk negara. Antaranya seperti Prof. Dato' Dr. Zainal Kling, Prof. Dr. Hood Salleh, Prof. Dato' Wan Hashim Wan Teh, Prof. Dr. Mohammad Fauzi Yaacub, Prof. Dato' Dr. Yusuf Hashim, Prof. Dr. Yaakub Harun, Prof. Dato' Hashim Awang, Prof. Dr. Abdullah Hassan, Prof. Dr. Hashim Musa dan lain-lain lagi.

Tetapi setakat ini para sarjana dalam pengajian ini terlalu sedikit membawa pendekatan Islam. Ini mungkin pendedahan para sarjana Muslim Malaysia dalam bidang-bidang ini masih kurang lagi kalau dibandingkan dengan sarjana-sarjana di negara-negara Islam yang lain. Walau bagaimana pun beberapa percubaan untuk mengislamkan bidang sains sosial dan kemanusiaan ini telah dipelopori di Malaysia ini oleh sarjana-sarjana seperti Prof. Dr. Syed Naquib Al-Atas, Prof. Dr. Muhammad Kamal Hasan, Prof. Dr. Malik Badr, Prof. Dr. Wan Mohd. Nor Wan Daud dan Prof. Madya Muhammad Abu Bakar. Semoga dengan penggabungan keilmuan Barat dan Islam dalam bidang-bidang ini boleh memberi sumbangan yang lebih bererti lagi

---

iman dan kebudayaan Islam.

¹⁸ Sebagai contoh lihat antara karya mereka seperti Shaharir Mohamad Zain (suntingan), *Pengenalan Tamadun Islam Dalam Sains Dan Teknologi*, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, 1985; Sulaiman Haji Nordin, *Sains Barat Moden dan Percanggahannya Dengan Islam*, Virtue Publication,

kepada masyarakat dan negara Malaysia pada masa kini dan masa-masa akan datang, terutamanya bagi menyelesaikan pelbagai masalah sosial jenerasi muda Muslim Malaysia dan lain-lain pada masa kini. Walau bagaimana pun sarjana-sarjana ini telah mengembangkan tenaga keintelektualan mereka untuk mendidik para jenerasi muda Muslim dengan membangunkan negara Malaysia. Ini adalah suatu sumbangan yang bernilai dan sepatutnya dihargai.

Kesimpulan

Sepanjang perbincangan singkat dalam kertas ini dapat dilihat bagaimana para ilmuan Muslim menyumbangkan tenaga dan keintelektualan mereka dalam pembinaan negara Malaysia sebelum dan selepas kemerdekaan.

Penjelasan tentang sumbangan mereka hanya tertumpu kepada beberapa aspek penting, iaitu politik, pendidikan, ekonomi, kebudayaan, keilmuan Islam, sains dan teknologi dan sains sosial dan kemanusiaan. Bidang-bidang ini dipilih kerana ia menggambarkan asas-asas kepada pertumbuhan dan perkembangan satu-satu negara itu.

Dari penelitian yang dibuat, bolehlah dirumuskan bahawa:

- i. Para ilmuan Muslim telah lahir seiring dengan kebangkitan semangat Islam dan nasionalisme bangsa Malaysia.
- ii. Para ilmuan Muslim di Malaysia terbahagi kepada dua golongan, iaitu golongan berlatarbelakang pendidikan sekular Barat dan Melayu moden dan golongan berpendidikan Islam tradisional dan moden.
- iii. Pada tahap awal para ilmuan berpendidikan sekular memperjuangkan nasionalisme Melayu dan yang berpendidikan agama mendasari

perjuangan mereka ke arah pengislaman dalam bidang politik, pendidikan, sosial dan ekonomi.

- iv. Mulai tahun 1970an, para ilmuan Muslim mula berkongsi memperjuangkan untuk merealisasi Islam sebagai *al-Din*.
- v. Pada dekad 1980an, penyatuan tenaga antara dua golongan ilmuan ini sentiasa ditunggu-tunggu hasilnya oleh umat Islam di Malaysia untuk membina Malaysia sebagai sebuah negara berteraskan agama Islam sebagai agama dan peraturan hidup, iaitu *al-Din al-Shamil* untuk mencapai kebahagiaan dunia dan akhirat.

Sumbangan para ilmuan Muslim dalam pembinaan negara Malaysia sudah ada, tetapi yang menjadi persoalannya apakah strategi untuk membentuk perancangan asli (*the original blueprints*), sebagai mana yang diamalkan oleh masyarakat awal Islam bagi merealisasikan Malaysia sebagai negara Islam yang sebenar-benar diampuni dan direstui oleh Allah, sebagaimana firmanNya:

بَلَدٌ طَيِّبٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ

Maksudnya: "Negara yang baik dan Tuhan(mu) Yang Maha Pengampun"¹⁹

Dan mereka pula adalah sentiasa berwaspada terhadap perkataan, tulisan dan tindakan supaya tidak terlanggar perintah-perintah Allah, dan menjadi benar-benar ulama' tulen dan bertaqwa sebagaimana firman Allah:

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

Maksudnya: "Sesungguhnya yang takut kepada Allah di antara hamba-hambaNya, hanyalah ulama".²⁰ Mereka ini sahajalah yang mengetahui kebesaran dan kekuasaan Allah.

¹⁹ Al-Qur'an, Saba' (34):15.

²⁰ Ibid., Fatir (35):28.